

ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА ДЕМОКРАТИЧНОМУ ВИБОРУ УКРАЇНИ

Питання про стабільність держави і суспільства є універсальним для політичної науки. Особливу актуальність воно набуває за умов кризи. Стаття присвячена розгляду дисфункціонального впливу внутрішньополітичної кризи, що має системні риси. Доводиться, що демократія (як стала, так і та, що формується) є чутливою до факторів динамічного типу стабільності. Аналізуються параметри формування сталої якості демократичного політичного режиму в Україні.

Ключові слова: стабільність/нестабільність, демократичний вибір, трансформації, ефективність державної політики.

Неможливо не погодитись із такою, здавалося б, тривіальною думкою, що за умов будь-якої політичної системи люди сподіваються на таку державну політику, що принесе їм більше прав, економічне процвітання та забезпечить розвиток особистості. Саме ці складові є загальноприйнятими критеріями суспільного прогресу. Однак, як аргументовано доводить, наприклад, у своєму дослідженні Ч. Ендрейн, усі політичні системи – ці засоби „виробництва політик”, незалежно від типу, демонструють розбіжність намірів і реальних результатів. „Політичний розвиток навряд чи принесе людям рай земний. Елітистські мобілізаційні системи розчарували революціонерів у можливості здійснення своїх утопічних мрій. Бюрократичні авторитарні чиновники відмовились від будь-яких кроків із утворення „раю”, а більшість із погоджувальних лідерів до часу відклали рішення цієї проблеми” [1, с. 280]. На такій песимістичній ноті закінчує своє дослідження цей відомий спеціаліст з питання порівняльного аналізу політичних систем.

Аналізуючи зміст перебігу політичних подій у сучасному світі, більшість науковців, як відомо, і вже згадуваний нами Ч. Ендрейн, поділяють позицію, що демократія не є абсолютним благом, водночас вона все ж таки „обіцяє найбільші блага при найменшому супроводному злі” [2, с. 39]. Відповідно вирішуючи універсальне питання політичної науки про стабільність суспільства і влади, такі вчені, як Р. Даль, Г. Алмонд, Дж. Дьюї, А. Лейпхарт, С. Ліпсет, П. Ордешук, Т. Парсонс, О. Галкін, А. Салмін, О. Зубов, В. Ачкасов, С. Володенков, В. Ільїн, М. Ільїн, І. Лиханова, О. Кіндратець, В. Сергеев, М. Михальченко, О. Макаричев та інші звертаються саме до демократії як засобу „виробництва політик”.

Мета статті – дослідити соціополітичні параметри адаптації суспільства до демократичних перетворень. Об’єктом дослідження є внутрішньополітична стабільність як необхідна умова успіху демократичних перетворень в Україні та відповідна їй специфіка трансформаційної моделі політичного інжинірингу як певної стратегії дій політичної влади.

Слід звернути увагу на діалектику взаємодії демократії як форми управління та стабільності як важливої якості політичного режиму. З одного боку, сучасне розуміння стабільності пов’язують саме із демократичними політичними режимами, з іншого боку, на нашу думку, саме демократія та її основні засади є вельми чутливими до проявів нестабільності системного характеру. Як визначений спосіб управління вона порівняно з недемократичними режимами, як відомо, забезпечує більшу ступінь класичних свобод, більше представницьке політичне керівництво і більш високу вірогідність того, що політика відповідатиме інтересам більш широких верств населення [3, с. 46]. Отже, підґрунтя демократичного режиму є вельми вибагливими до умов існування. Демократія є етичним і сакральним ідеалом, який укорінює ідею про наявність у кожній людині

особистості із дійсно безмежними здібностями. Для її втілення у життя необхідне порозуміння загальнонаціонального характеру та висока спроможність досягати ситуативної згоди, компромісів з найбільш важливих питань суспільної взаємодії; шляхом ефективного управління постійно шукати та набувати нової рівноваги між різними суб'єктами політики та їхніми інтересами. Ще з Аристотеля, Полібія та Марка Туллія Цицерона у загальноєвропейській традиції політичної думки оптимальним заходом із запобігання будь-яким можливостям узурпації влади вважається саме пошук рівноваги, досягнення відносної сталості суспільного організму за рахунок синтезу загального та специфічного, залучення до політичної влади різних інтересів. Це, мабуть, і є своєрідна єдність через багатоманітність та її спрямування на досягнення суспільного загального блага.

Сферу згоди у демократичних державах складає визнання демократії найкращою із форм управління можливих для суспільства. Люди бачать її деякі недоліки, однак орієнтуються на поступове вдосконалення режиму демократичними ж шляхами. Афористичний вислів У. Черчіля про те, що демократія недосконала форма правління, однак нічого кращого людство ще не вигадало, безперечно, яскраво виявляє реальну ситуацію. Люди підтримують демократичний режим і його організацію саме тому, що він надає можливості досягати їм своїх цілей, реалізувати свої можливості. За умов демократії наявний важливий стимул підтримки режиму – відчуття особистої користі, отримання утилітарних нагод від його функціонування. Завдяки наявності специфічних факторів стабільності розвинені демократії виділяються у порівняльному плані з іншими типами режимів високою здатністю системи швидко адаптуватися до змін, врегульовувати конфлікти, а не придушувати їх. Постійна підтримка базисної моделі стабільності динамічного типу є одним із основних орієнтирів політичного інжинірингу у цих країнах. Збереження згоди, довіри режиму, забезпечення інтеграції суспільства шляхом ефективної політики, велика спрямованість політичної еліти до консолідованого типу взаємодії – становлять точки режимної рівноваги.

Добре відомий вислів „Без держави немає демократії”, на думку німецького політолога доктора Д. Берга-Шлоссера, постійно знаходить своє підтвердження у сучасному світі. Ми можемо спостерігати її справедливості, наприклад, у Африці, або у певному сенсі на території колишньої Югославії. Навіть не дивлячись на те, що авторитарного тиску вже немає, демократія у відповідних цим територіям країнах не досягається. Багато говорять навіть про failed states, зауважує Д. Берг-Шлоссер [4, с. 33]. Для утворення демократії необхідна більш-менш стабільна державна структура. Це попередня умова для демократії [4, с. 33]. Актуальним і для вже сформованої демократії є міцність держави, великі можливості для реалізації реального суверенітету, пріоритетність національних інтересів у державній політиці, поєднання заходів конституційної інженерії (конструювання) та політичного інжинірингу як стратегії оптимальних політичних дій.

Слід звернути особливу увагу у контексті стабільності на проект „Політичний атлас сучасності”, розроблений Московським державним інститутом міжнародних відносин і реалізований Інститутом суспільного проектування спільно з журналом „Експерт”. У цьому проекті на підставі математичного аналізу об'єктивних даних з усіх держав-членів ООН доводиться, що рівень демократичності тієї чи іншої країни значною мірою залежить від масштабів зовнішніх і внутрішніх загроз. Внутрішньополітична нестабільність є одним із параметрів загрози для вже сформованої демократії та підтримці демократичного вибору у країнах, що трансформуються.

Демократія як форма влади у сучасному світі являє собою ефективну систему управління державою та суспільством. Це підтверджують високі показники розвинених демократій у різноманітних світових рейтингах, які свідчать про рівень якості життя, реалізації загальнолюдських цінностей та ін. Саме для неї прийнятним є оптимальне співвідношення між прямими і зворотними, вертикальними й горизонтальними зв'язками.

У ХХ столітті держава втратила монопольне положення майже єдиного інструменту політики. За умов демократичного характеру публічної влади у різних країнах відбулося тісне сплетіння держави із складною мережею інститутів і відносин, яка з'єднала його з громадянським суспільством. Наявність такого роду мереж, що саморегулюються, є важливим параметром сучасної демократії. Функціонування механізмів зворотного соціального зв'язку забезпечує широке представництво і вплив в органах держави різноманітних інтересів, що є у громадянському суспільстві. Це справляє позитивний вплив на можливості сталості політичної системи в цілому. Звісно складність та динамічність процесів вимагає велику різноваріантність ступенів свободи для своєчасного реагування та адаптації до змін, що відбуваються. Слід погодитись із російським дослідником О.Ф. Шабровим, що існує одне ефективне рішення цієї проблеми: розширення самостійності підсистем у межах життєздатності системи в цілому. Для політичних систем це означає послаблення диктату зверху, розвиток самоуправління в першу чергу регіонального та місцевого, при одночасній демократизації управління, посилення соціального зворотного зв'язку на всіх рівнях [5, с. 122]. Шляхами до цього можуть виступати конституційне конструювання (інженерія), соціальна демократія. Вони дозволяють ефективно інтегрувати у громадську спільноту складові різноманітних інтересів. Соціальна демократія досягається, наприклад, конституційною угодою на рівні еліт, створенням балансу представників різних груп на цьому рівні. Для суспільства „безлічі безлічей” (за Ф. Броделем) – яким є сучасне суспільство у країнах розвинутої демократії, у значній кількості країн, що зробили демократичний вибір, серед яких, безумовно, й Україна, така модель суспільної взаємодії є найбільш оптимальною. Від забезпечення прямих і зворотних зв'язків між державою та суспільством залежить реалізація можливостей політичної системи, таких як: екстракційна, регулювальна, дистрибутивна, символічна та інтегральна. Для політичних систем, що трансформуються у векторі демократичного вибору, на наш погляд, важливими для підвищення ефективного управління є звуження кола централізованих функцій та концентрація центра на їх виконанні; розширення функцій і прав органів регіонального та місцевого самоврядування, створення умов для широкого представництва інтересів різних соціальних груп у політиці.

Для України складовою внутрішньополітичної стабільності виявляється, на наш погляд, кристалізація основи консолідації суспільства, спільного соціокультурного поля, побудованого на синтезі диференційованих і навіть протилежних інтересів. Питання про розробку сукупності умов входження людини у відкрите суспільство, в якому досягається згода щодо правил гри, основних цінностей розвитку та його напрямків залишається остаточно поки що невизначеними. Формування механізмів політичної участі, поширення можливостей здійснювати тиск на структури прийняття рішень, захищати свої інтереси й до сьогодні, на жаль, є актуальним для українських пересічних громадян.

На нашу думку, яскраве ілюстрування вищевикладеного можна знайти у роботі Ш.Л. Монтеск'є „Про дух законів”. Внутрішньополітична стабільність, на думку цього видатного французького філософа XVIII ст., залежить від принципу правління, тобто почуття, яким керуються люди у питаннях політичної влади. Коли розкладається принцип правління, руйнується й природа правління – модель організації державної влади. За Ш.Л. Монтеск'є, для республіки прийнятними є громадянські чесноти – політична участь, зацікавленість, громадянська рівність, повага до законів. Сутність республіканського (демократичного) правління конфліктна. І це є природним. Коли люди байдужі до долі своєї держави, республіка гине, – справедливо вважає Ш.Л. Монтеск'є. Лише широке представництво соціальних інтересів у державному управлінні може забезпечити реальну реалізацію принципу розподілу влад і, відповідно, запобігти узурпації влади [див. 6].

К. Манхейм – один із фундаторів транзитології – також вказував, що демократію, як правило, порушують не антидемократичні сили, вона зазнає краху внаслідок дії численних факторів самонейтралізації, що розвиваються у межах демократичної системи [7, с. 52].

Негативно впливають на функціонування інститутів постійне порушення правил гри між елітами, невизначеність діяльності політичних інститутів, що відбивається на зниженні легітимності політичної влади, заважає складанню системи інститутів як цілого. Для подолання такого становища необхідно посилення прозорості правил гри між елітами, визнання всіма політичними акторами результатів виборів та включення принципу політичної відповідальності у процедури їхньої діяльності.

Отже, можна визначити ключові складові, що сприяли б становленню в Україні внутрішньополітичної стабільності у векторі демократичного вибору: змагальність різноманітних інтересів у політиці, широке публічне обговорення актуальних проблем розвитку суспільства, збереження спільного соціокультурного поля між суб'єктами політики як основи консолідації режиму, забезпечення громадянської рівності, відповідальності та підзвітності представників влади, кінець-кінцем становлення в Україні соціально відповідальної влади.

Еволюційний хід модернізації, характерний для розвитку західноєвропейської цивілізації, супроводжувався паралельним процесом соціальних перетворень. Розвиток переважно здійснювався знизу всіма структурами громадянського суспільства, тобто вмщував у собі специфіку суспільної структури та дух громади. Становлення автономного типу стабільності (характерного для демократичного режиму) достатньо дистанційовано від бажання й волі будь-яких конкретних соціальних і політичних суб'єктів. Підтримка „знизу” всіма структурами громадянського суспільства (корпорацією громадянського суспільства, за гегелівською термінологією) є вельми важливою для забезпечення обраного напрямку реформ, є умовою того, що вони стануть процесом неполітичного саморозвитку. В Україні модернізація здебільшого здійснюється за перевернутою схемою. Потреба в реформуванні не підкріплюється внутрішніми якостями готовності до змін. Це наявно свідчить про необхідність в управлінських реаліях сполучання процесів інституціалізації політичної влади, відповідного підвищення її ефективності, з одного боку, і структурування, вивільнення з-під жорсткого контролю держави громадянського суспільства, активізація його ініціативності – з іншого. На нашу думку, успіх демократичних трансформацій в Україні залежить не стільки від бажання й цілей політичної еліти, скільки від вибору такого шляху, який надав би їй опори у громадянському суспільстві. Отже, як не дивно, демократизація політичного життя все ще є й досі актуальною для нашого суспільства. Державність має тенденцію до співвіднесення з рівнем розвитку та характером громадянського суспільства. Несформованість останнього призводить до того, що можливості політичного контролю фактично використовується політичною елітою для пристосування будь-яких спроб реформування до власних цілей і інтересів. Цим же цілям слугує й прагнення перенести центр політичного життя до бюрократичного апарату виконавчої влади.

Ефективність функціонування політичної влади виступає, як зазначалося вище, одним із найважливіших факторів стабільності. Однак значення вольових інтенцій політичного режиму не можна абсолютувати, бо це якраз і призводить до спроб привести громадянське суспільство у відповідність з наказами держави.

Спроби створити громадянське суспільство під пресингом держави принаймні безрезультатні. Наслідком такого вектору модернізації може стати встановлення недемократичного правління. Безумовно, цей вектор політичного розвитку відбиває історичну традицію підходу до модернізації з позицій петроградизму (О. Герцен), що передбачає боротьбу з варварством народних мас саме варварськими методами держави. ; Відчуження влади та суспільства одне від одного жодним чином не сприяє просуванню до гарантій прав людини, економічного зростання, рівності і доходів та загального добробуту, тобто до ключових критеріїв суспільного прогресу.

Слід погодитись з українським політологом О. Кіндратець, яка ще у 2005 р. констатувала наявність багатополосного конфлікту між групами всередині політичної еліти, між політичною елітою та народом. Вона справедливо зазначала, що політична

система України наприкінці 2004 року перебувала у стані крайньої нестабільності, біфуркації, коли відбувався вибір моделі і напрямку подальшого соціального розвитку [8, с. 61]. Боротьба різних соціально-політичних сил і тенденцій розвитку, на жаль, не закінчена й донині. Те, що було вкрай актуальним після бурхливого перебігу подій наприкінці 2004 року – конструктивні дії влади з подолання внутрішньополітичної нестабільності, досягнення суспільної згоди – не вирішено, та як доводить сучасна політична практика, набуло хронічних, вкрай деструктивних форм. Завершення “демонстративної” фази конфлікту, для якої характерне відкрите протистояння, не означає завершення конфлікту. О. Кіндратець прогнозувала, що конфлікт може перейти в „агресивну” і „батальну” фази, які небезпечні тим, що на цих етапах його розвитку формується „образ ворога”. Після того, як цей образ сформувався, досягти згоди учасниками конфлікту дуже важко. Щоб одержати перемогу, сторони конфлікту можуть використовувати будь-які засоби [8, с. 61].

Спостерігаючи розгортання подій в українському політикумі, мимоволі згадуються характеристики реформаторів, які надавав Т. Гоббс ще у XVII ст.: „Ті, які своїм непідкоренням думають лише реформувати державу, знайдуть, що вони її цим порушили і, таким чином, потраплять у стан дурних дочок Пелея, які, як проголошує легенда, бажаючи омолодити свого старого батька, розрубали його, з поради Медеї, на шматки і і зварили разом з якимись дикими травами, але цим не зробили з нього нову людину” [9, с. 264]. Необхідна протидія цим намаганням. Зрозуміло, роздуми Т. Гоббса викликані реакцією на події Великої англійської революції XVII ст. та дією попередників сучасних політичних суб’єктів. Тим сумнішими видаються паралелі з українськими політичними акторами сьогодення.

Політичні партії повинні, як відомо, бути ключовим інститутом, що пов’язує демократичну державу і суспільство. Наприклад, саме вони встановлюють взаємозв’язок між корпораціями громадянського суспільства і групами депутатів у виборних органах влади. Рішення парламенту завжди являють собою форму компромісу між основними депутатськими групами. Водночас вони повинні підкріплюватися готовністю до адекватного компромісу у громадянському суспільстві. Зв’язок партій та населення є позитивними навіть для проведення, здавалося б, непопулярних заходів; відсутність зв’язку примушує вдаватися до методів примусу у стосунках влади і народу. Перед законодавцями постає нагальна необхідність у посиленні виконавчої влади, яка у свою чергу зрештою їх же й підминає [5, с. 120].

Достатньо структурована (перш за все завдяки вертикальній структурованості влади) та корумпована меншість протистоїть слабо структурованій внаслідок цього легко контрольованій більшості. Про функції артикуляції та агрегації інтересів можна говорити досить умовно, бо насамперед такі складові, як сформованість структур масової політичної організації, ідеологічне представництво не актуалізовані у діяльності більшості наших партій. Відповідно й парламент демонструє зіткнення інтересів конкуруючих між собою часток політичної еліти. Партії перетворюються на механізми обслуговування виборчої підтримки лідерів та просування на політичному ринку іміджів політиків.

Важливими чинниками нестабільності все ще залишається для України слабкість „національного головування” [10, с. 21]. Можна констатувати недостатність політичного бачення національного масштабу. Превалює лобювання регіональних, кланових, групових та інших інтересів, які не сприяють формуванню загальнонаціональної згоди, а навпаки, порушують інтегративні тенденції. Спрямування до партикулярних цілей сьогодення окремими політичними акторами превалює над довгостроковими загальнонаціональними пріоритетами. Політична еліта в Україні демонструє не лише нехтування національними інтересами задля кланових егоїстичних, вона характеризується більшістю якостей, прийнятних для „роз’єданого” типу еліт, що панує при нестабільних режимах влади, яким властиво коливання між авторитарними та демократичними формами правління. До цих якостей відносяться: ситуативність союзників,

нерозбірливість при їх визначенні щодо переконань і норм політичної поведінки, схильність до конфронтаційних методів діяльності, зазіхання на правомірність існування тих чи інших соціально-політичних інститутів, превалювання оцінки політики за моделлю „переможець отримує все”. Роз’єднаність української політичної еліти також виглядає більше кон’юнктурною, ніж принципово світоглядною. Отже, для успіху демократичних трансформацій необхідно досягнення консолідації еліти задля ефективної реалізації національних інтересів; становлення у перспективі консенсусно об’єднаної еліти, яка забезпечує гармонізацію різних інтересів у політичному полі.

Розглядаючи фактори внутрішньополітичної нестабільності, слід звернутися до міркувань Г. Хейла щодо України. Він зазначає, що Україна – єдина країна, де „кольорова революція” порушила інститути патронального президентського правління, та був реально здійснений демократичний прорив [11, с. 18]. Однак для незворотності демократичного вибору необхідні інституційні зміни у напрямку формування ефективної системи стримувань і противаг, викорінення принципу політичної дії „переможець отримує все”. Як уже зазначалося, багато що свідчить про те, що цей принцип є досить впливовим у налаштуваннях українських політичних акторів. Отже, впливових механізмів запобігання рецидивам патронального структурування режиму немає. Відчувається інтенція різних політичних гравців переподілити політичне поле „під себе”. У ситуації, коли „переможець отримує все”, всередині режиму можуть виникнути надзвичайні відцентрові сили, чреваті революційним вибухом [11, с. 11]. Суперники не обмежені повагою до правових норм політичної взаємодії, можуть вдаватися до будь-яких заходів боротьби, виправдовуючись відомою макіавелістською тезою „мета виправдовує засоби”. На нашу думку, особливо загрозливим може виявитись намагання елітних груп маніпулювати суспільною свідомістю, зробити все, щоб вивести народ на вулиці, аби забезпечити собі підтримку, здолати опір та рішучість груп-суперниць. Тут доречно згадати толстовську антитезу макіавелістській тезі „потворні заходи паплюжать будь-яку мету”.

Для України застережним може бути досвід демократичного правління в Латинській Америці, де розчаруванню населення у конституційних засадах як важелів змін політики на користь широких верств населення сприяли такі чинники. Посилення президентської влади, налаштованої на популістські, часом авторитарні методи; розбіжності між передвибірчими обіцянками та їхньою практичною реалізацією політичною елітою; слабкість парламентів; відчуження народу від партій, які, на думку народу, захищають здебільшого елітарно-кланові інтереси. О. Строганова відзначала, що люди за таких умов не почуваються інтегрованими до партійно-політичної системи, схильні до віри в окремих кумирів, або ж впадають у політичну апатію, або звертаються до екстремальних форм протесту, стають легкою здобиччю для впливів мафіозних угруповань [12, с. 51].

Питання про стабільність суспільства є універсальним для політичної науки. Особливу актуальність воно набуває за умови кризи, коли соціальний порядок відсутній або знаходиться під загрозою, а ціна політичних і соціальних конфліктів надто зростає і може викликати ланцюгову реакцію непередбачуваних наслідків. Системний характер проявів нестабільності політичного режиму, хронічний конфлікт основних політичних акторів під гаслом „переможець отримує все”, явна другорядність для національної еліти самої ідеї національної ідеї і, відповідно, пріоритетність власних егоїстичних інтересів збільшують ризики розростання крайніх форм загальносуспільної кризи, активізації актів громадянської непокори, посилює вплив стихійних, нерегульованих факторів внутріполітичного життя країни.

Демократія (як стала, так і на стадії формування) є вельми чутливою до факторів динамічного типу стабільності. Серед них слід особливо виділити загальнонаціональну згоду, високу ступінь довіри до режиму, політичну участь, зацікавленість, небайдужість громадян, поєднання відповідальної влади та ефективних механізмів контролю з боку громадянського суспільства. Для України особливо нагальною є потреба вдосконалення

внутрішньої індивідуальної свободи, досягнення організованості громадянської активності, поєднання свободи й відповідальності в особистості громадянина.

Альтернативою демократичному правлінню, як уже зазначалося, може бути лише недемократичне. Для України такі тенденції посилені нещодавним суспільним досвідом та, мабуть, певним генетичним страхом перед примусовими діями влади можуть мати небезпечні та, навіть, шокуючі наслідки. На нашу думку, дослідження факторів запобігання розкладу демократичного вибору українського суспільства є перспективними та вельми актуальним для сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ендрейн Ч. Сравнительный анализ политических систем. Эффективность осуществления политического курса и социальные преобразования / Ч. Эндрейн [пер. с англ.] – М.: Изд. Дом „ИНФРА-М”, Изд-во „Весь мир”, 2000. – 320 с.
2. Дьюи Дж. Демократическое государство / Дж. Дьюи // Полис. – 1994. – № 3. – С. 38 – 44.
3. Даль Р. Полиархия, плюрализм и пространство / Р. Даль // Вопросы философии. – 1994. – № 3. – С. 37 – 48.
4. Быков П. Государство без войны / Павел Быков, Сергей Сумленный // Эксперт. Украинский деловой журнал. – 2008. – № 45 (188). – С. 30 – 33.
5. Шабров О.Ф. Политическая система: демократия и управление обществом / О.Ф. Шабров // Государство и право. – 1994. – № 5. – С. 116 – 125.
6. Монтескье Ш.Л. О духе законов / Ш.Л. Монтескье // Избр. произведения. – М.: Гос. политиздат, 1955. – 799 с. – С. 159 – 733.
7. Шаповаленко М.В. Конфликтогенность демократизации с точки зрения транзитологических концепций / М.В. Шаповаленко // Конфлікти в суспільствах, що трансформуються: Збірник наукових статей (за матеріалами XI Харківських політологічних читань) / Упорядники: А.П. Гетьман, О.В. Ставицька. – Харків: Право, 2001. – 200 с. – С. 51 – 52.
8. Кіндратець О. Політичні зміни і політична стабільність / О. Кіндратець // Політичний менеджмент. – 2005. – №2. – С. 55 – 67.
9. Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Т. Гоббс. – М.: Мысль, 1991. – 731 с. (Сочинения: в 2 т. /Т. Гоббс; т.2).
10. Танчер В.В. Теории неозэлитизма в свете демократической трансформации и украинские реалии / В.В. Танчер // Социс. – 1999. – № 10. – С. 16 – 26.
11. Хейл Г. Президентский режим, революция и демократия / Г. Хейл // Pro et Contra. – 2008. – Январь-февраль. – С. 6 – 21.
12. Строганова Е.Д. Специфика демократического правления в Латинской Америке / Е.Д. Строганова // Полис. – 1999. – № 3. – С. 50–51.

Авксентьева Т.Г.

ВНУТРИПОЛИТИЧЕСКАЯ НЕСТАБИЛЬНОСТЬ КАК УГРОЗА ДЕМОКРАТИЧЕСКОМУ ВЫБОРУ УКРАИНЫ

Вопрос о стабильности государства и общества является универсальным для политической науки. Особую актуальность он приобретает в условиях кризиса. Статья посвящена рассмотрению дисфункционального влияния внутривнутриполитического кризиса, имеющего системные черты. Доказывается, что демократия (как устойчивая, так и формирующаяся) чувствительна к факторам динамического типа стабильности. Анализируются параметры формирования стабильного качества демократического политического режима в Украине.

Ключевые слова: стабильность/нестабильность, демократический выбор, трансформации, эффективность государственной политики.

Avksent'eva T.

**INTERNAL POLITICAL INSTABILITY AS THREAT TO DEMOCRATIC
CHOICE OF UKRAINE**

A question about stability of the state and society is universal for political science. It acquires the special actuality in the conditions of crisis. The article is devoted to consideration of the dysfunctional influence of internal political crisis which has systems features. It is proved, that democracy (both steady and formed) is sensible to the factors of dynamic type of stability. The parameters of forming of stable quality of the democratic political mode in Ukraine are analysed.

Key words: stability/instability, democratic choice, transformations, efficiency of state policy.